

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський державний технічний університет
імені Івана Пулюя
Приватний вищий навчальний заклад
“Інститут економіки і підприємництва”

**ГАЛИЦЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
ВІСНИК**

Друкується за рішенням Вченої ради
приватного вищого навчального закладу
“Інститут економіки і підприємництва”
(протокол № 5 від 15 січня 2008 р.)

№ 2 (17), 2008

Науковий журнал

Затверджено Президією
ВАК України як фахове
(наукове) видання (Бюлєтень
ВАК України. – 2004. - № 8)

Заснований у січні 2004 року

З М И С Т

Актуальні питання економічної теорії

<i>Віктор Козюк.</i> Глобальна торговельна інтеграція в контексті дезінфляційних процесів	3
<i>Марія Бліхар.</i> Основні напрямки адаптації зовнішньої торгівлі центральної та східної Європи до вимог СОТ	10
<i>Віра Олейко, Ольга Дем'янюк.</i> Деякі проблемні зовнішньоекономічної діяльності України	16
<i>Аліна Жуковська.</i> Національна система державного регулювання економіки: чинники формування та шляхи адаптації до глобальних змін	19

Проблеми мікро- та макроекономіки України

<i>Олег Кузьмін, Наталія Тимошик.</i> Формування інтегрального механізму ціноутворення на підприємствах автобусобудування	29
<i>Олександра Овсянюк-Бердадіна.</i> Державні закупівлі послуг як інструмент регулювання національної економіки	34
<i>Руслан Августин.</i> Уdosконалення системи управління комунальною власністю на регіональному рівні	44
<i>Надія Голда.</i> Маркетинговий аспект в управлінні конкурентоспроможністю	49
<i>Світлана Колько.</i> Малі підприємства Тернопільщини: аналіз сучасних умов розвитку	54
<i>Надія Мачуга.</i> Актуальні питання підприємницької діяльності в системі охорони здоров'я України	62
<i>Ірина Скавронська.</i> Розвиток ринку круїзних послуг України в контексті світового досвіду	66
<i>Наталія Кривокульська.</i> Аналіз методологічного інструментарію дослідження механізмів управління природоохоронною діяльністю ...	73
<i>Світлана Засуха.</i> До питання про необхідність соціальної захищеності населення	80

<i>Оксана Ляшенко, Олена Менчинська.</i> Формування нафтових вертикально-інтегрованих структур в умовах посилення глобалізаційних процесів	84
<i>Мироslav Artus, Наталія Хижя.</i> Організація класифікації системи цін в економіці Україні	91
<i>Наталія Кирич.</i> Якість продукції, робіт і послуг – засіб посилення конкурентної позиції підприємства	100
<i>Оксана Вівчар.</i> Концептуалізація сучасних поглядів на поняття логістики	106
<i>Тетяна Королюк.</i> Законодавчі аспекти змін статутного капіталу акціонерного товариства	111
<i>Олег Гавриш, Віра Гриценко.</i> Конкурентоспроможність підприємств поліграфічної галузі в умовах сталої економіки	116
Фінансово-кредитне забезпечення діяльності господарюючих суб'єктів	
<i>Ірина Барилюк.</i> Розвиток банківського бізнесу України в умовах інтеграції у світову фінансову системі	121
<i>Ольга Гетьман.</i> Перспективи сек'юритизації іпотечних кредитів вітчизняних банків	128
<i>Ірина Білик.</i> Трансформація страхового захисту і умовах ринкового середовища	133
Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності	
<i>Людмила Ільченко.</i> Розвиток методології управлінського обліку ...	139
<i>Інна Сисоєва.</i> Становлення облікової політики на підприємствах України: історичний аспект	143
<i>Вікторія Вовк, Роман Федорович.</i> Рейтингова оцінка фінансових ресурсів підприємства як елемент інтегральної оцінки рівня його розвитку	146
<i>Ірина Гавришиків.</i> Суб'єкти й об'єкти внутрішнього контролю: їх місце та роль в організації відділу внутрішньогосподарського контролю в санаторно-курортних закладах	158
<i>Олександра Кіляр.</i> Аналіз використання матеріальних ресурсів при виробництві продукції з давальницької сировини	162
<i>Олена Кислиця, Ірина Мягкіх.</i> Уdosконалення аналізу фінансового стану підприємств споживчої кооперації як критерій прийняття управлінських рішень	172
Аграрні й екологічні проблеми економіки	
<i>Василь Федорак.</i> Інвестиційне забезпечення технічного оновлення сільського господарства: бюджетна підтримка на державному і регіональному рівні	177
<i>Богдан Сидяга, Галина Нагорняк.</i> Особливості кризового стану підприємств аграрної сфери АПК	184
Наші автори	187

Облікова політика потрібна для того, щоб у межах дозволених стандартами вибрati варіант організації, методики і технології обробки даних та отримати необхідну інформацію для потреб зовнішніх і внутрішніх користувачів.

Облікова політика являє собою регламент (збірник правил), за яким бухгалтерія здійснює фінансовий і управлінський облік та контролінг.

Правила обліку не повинні протирічти затвердженим стандартам, але керівник і головний бухгалтер мають право вибору варіанту відображення операцій у відповідності з тим чи іншим стандартом.

Облікова політика детально регламентує питання методології, організації, технології та інших важливих питань обліку, а по мірі змін, які відбуваються у внутрішньому чи зовнішньому середовищі підприємства, вносяться відповідні зміни в регламент.

Проведені дослідження дозволяють зробити **наступні висновки:**

1. Визначення облікової політики підприємства пов'язано з наданням суб'ектам господарської діяльності значної економічної свободи та незалежності у виборі варіантів оцінки майна, веденні обліку і складання звітності.

2. Становлення облікової політики в Україні пов'язане з прийняттям закону та національних стандартів обліку і відповідає сформованим у світовій практиці ринковим методам господарювання.

Використана література

- 1.Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» № 996XIV від 16.07.99.
- 2.Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку // Газета «Бухгалтерія» № 52/2 від 27.12.01.
- 3.Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 -IASC.2000.
- 4.Бакаев А.С., Шнейдман Л.З. Учетная политика предприятия.- М.: Бухгалтерский учет, 2004.-112 с.
- 5.Гончарова Н.Н. Проблемы становления учетной политики предприятия в условиях реформирования бухгалтерского учета// Региональны перспективы. - 2002. - №2-3. - С. 66-68.
- 6.Загородній А.Г., Паргин Г.О. Бухгалтерський облік: основи теорії та практики: Навчальний посібник - К.: Знання, КОО, 2003. - 327 с.
7. Пушкар М.С. Облікова політика і звітність. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 216 с.
8. Сук Л.К., Сук П.Л. Бухгалтерський облік: Навч. посібн. - К.: Знання, 2005 – 471 с.

УДК 658. 29

**Вікторія ВОВК,
Роман ФЕДОРОВИЧ**

РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНТЕГРАЛЬНОЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ЙОГО РОЗВИТКУ

Резюме. Розглянуто методику рейтингової оцінки фінансових ресурсів підприємства, як елемент інтегральної оцінки рівня розвитку підприємства. Пропоноване допоможе розмістити підприємства по певних місцях з точки зору стану їх фінансових ресурсів як в просторі, тобто, за кожний рік, так і у час i- за період аналітичного дослідження.

The summary. The method of rating estimation of financial resources of enterprise is considered, how the element of integral estimation of level of development of enterprise is. The offered will help to place enterprises on definite places from the point of view the state of their financial resources both in space, that is, for every year, and in time of i-for the period of analytical research.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансові ресурси, рейтингова оцінка, індексний метод, інвестиційна привабливість.

Дослідження літературних джерел показали, що для правильної діагностики підприємства, визначення його персонального рейтингу можна використовувати безліч методів: анкетування, факторного аналізу, порівняльного аналізу величини чистого прибутку, аналізу беззбитковості, вартісного аналізу, ABC-аналізу, СОФТ-аналізу, бенчмаркінгу та ряд інших.

Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності

Однак кожний з перелічених методів має певні недоліки, які не дають можливість комплексно оцінити діяльність досліджуваного суб'єкта господарювання та визначити місце підприємства в просторі. Зупинимось детальніше:

1. **Анкетування.** яке передбачає опитування працівників усіх структурних підрозділів і керівництва підприємства, не уникає суб'ективізму з боку керівництва, небажання сприйняти критику й побажання підлеглих, а також сприяє відсутності відвертості у відповідях працівників щодо уникнення конфліктів і непорозумінь між керівниками та підлеглими.

2. **Проведення факторного аналізу** хоч і дає можливість дослідити вплив певної кількості факторів на результатуючий показник, однак даний метод не враховує результати діяльності інших підприємств цієї ж галузі. Крім того, слід зазначити, що період, в якому виконується залічення та період, в якому проводиться аналіз цих відхилень, як правило, різні.

3. **Порівняльний аналіз величин чистого прибутку** з однієї сторони, характеризує частину прибутку як результат діяльності підприємства, максимізація якого є завданням кожного господарюючого суб'єкта. З іншої сторони, величина чистого прибутку містить в собі результат не лише від операційної діяльності, а й інвестиційної та фінансової. Більше того, чистий прибуток враховує цінову політику, яка прямо пропорційно залежить від асортименту продукції.

4. **Аналіз беззбитковості** дозволяє визначити такий мінімальний обсяг виробництва, який дозволяє покрити всі витрати підприємства, не отримуючи при цьому ні прибутків, ні збитків. І хоча кожне виробниче підприємство прагне знизити точку беззбитковості, аби якомога швидше почати отримувати прибуток, однак дана величина є абсолютно неспівставною з аналогічними величинами інших підприємств, що випливає з особливостей впроваджених технологій, сировинної бази, рівня закупівельних цін і інших факторів, що формують величину постійних та змінних витрат, а також ціну вже виготовленої продукції.

5. **Вартісний аналіз** досліджує функціональні характеристики продукції, дозволяє виявити резерви виробництва та вдосконалити окремі виробничі процеси. Недоліком цього методу слід вважати відсутність загальної комплексної оцінки стану розвитку досліджуваного підприємства та високу працемісткість виконуваних робіт.

6. **Широковідомий ABC-аналіз** в більшій мірі використовується для врегулювання внутрішньої господарської діяльності, що знову ж таки потребує всю сукупність внутрішньої інформації.

7. **СОФТ-аналіз** (SWOT-аналіз) дозволяє визначити існуючий стан підприємства та перспективи його розвитку, аналізуючи сильні та слабкі сторони підприємства, його шанси та ризики, однак недолік буде проявлятись у великій працемісткості виконуваних робіт, конфіденційності інформації та відсутності аналогічної інформації про діяльність конкурентів.

8. **Використання** такого відносно нового дієвого методу, як бенчмаркінг теж має певні недоліки. Не зважаючи на можливість проведення безперервного процесу порівняння продукції, виробничих процесів, технологій та інших параметрів підприємства, що в свою чергу вимагає додаткових затрат на ведення постійного спостереження, бенчмаркінг потребує використання не лише зовнішньої інформації, а й усієї внутрішньої. Дані умова не буде сприйнятною через притаманну сьогодніню конкуренцію. Тому згаданий метод може застосовуватись лише в межах одного підприємства.

Нами пропонується проводити визначення рейтингу підприємства як у просторі, так і в часі через застосування відносних показників, залишаючи при цьому як джерело інформації публічну фінансову звітність. Під рейтингом розуміють процес приблизного розрахунку, кількісного вимірювання або оцінки, що дозволяє віднести певну вимірювану кількість чи вартість відносно критерію чи стандарту до визначеного класу чи рангу. Тобто рейтинг – це встановлення узагальнюючої оцінки фінансових ресурсів за певною системою показників, що дозволяє розглядати усі підприємства з єдиної точки зору. Потреба в рейтингу підприємств зумовлена бажанням учасників ринку орієнтуватися і мати інтегральну оцінку фінансової позиції інших учасників. В результаті рейтингу на визначену дату отримують оцінку стану фінансових ресурсів підприємств за шкалою низки диференційованих і особливим чином вирахуваних інтегральних показників. Шляхом рейтингової оцінки досягається відкритість бізнесу для його учасників.

Міра відкритості будь-якого ринку визначається рівнем розвиненості ринку інформаційних послуг. Високорозвиненим ринкам притаманна добре структурована система рейтингових інформаційних послуг, що орієнтовані на професійні інтереси його учасників.

Слід звернути увагу, що на даний час в Україні існує рейтингова оцінка банків за універсальною системою "CAMEL", однак рейтинговою оцінкою підприємств майже ніхто не займається, хоч виконавча влада в багатьох випадках має бажання отримувати інформацію про загальний стан фінансових ресурсів у підпорядкованих регіонах.

Про значення рейтингу говорить хоча б той факт, що за кордоном учасники бізнесу намагаються самі надавати необхідну інформацію рейтинговим агентствам, оскільки це дає можливість в цілому оцінити фінансову ситуацію та рівень платоспроможності тієї чи іншої компанії.

Вивчення вітчизняної та зарубіжної літератури з цієї проблеми дозволяє відмітити, що існують різні види рейтингів:

- а) уніфіковані рейтинги – призначенні інформувати будь-яких учасників підприємницького ринку;
- б) диференційовані рейтинги – орієнтовані виключно на професійних учасників підприємницького ринку.

Побудова в Україні диференційованих рейтингів для професійних учасників підприємницького ринку – справа майбутнього [1, с.173].

За методами обчислень рейтинги підприємств поділяються на номерні, балльні та індексні. Інших методів світова практика не виділяє.

Номерний рейтинг дозволяє присвоїти місце підприємству за кожним з оцінюваних об'ємних показників.

Балльний рейтинг дає можливість встановити місце підприємства за комплексною оцінкою показників, що записана сумаю балів.

Індексний рейтинг – це присвоєння місця підприємству за рівнем комбінованого індексу, що враховує ризики окремих оцінюваних показників.

У відповідності з технологією побудови номерна система рейтингу розрахована на недостатньо деталізовану методику з незначною кількістю показників, що мають невелику шкалу критеріальних значень. Як правило, номерний рейтинг будується за об'ємними показниками фінансової діяльності підприємства.

При побудові рейтингової оцінки для більш складних методик використовують бальну систему, яка дозволяє здійснити оцінку стану фінансових ресурсів підприємства в балах, причому бали присвоюються підприємствам по кожному з оціночних показників. Загальна бальна оцінка підприємства дає можливість визначити належність його до тієї чи іншої групи.

Індексний метод рейтингової оцінки зустрічається рідко. При його використанні необхідно розраховувати індекс кожного з показників стану фінансових ресурсів підприємства. Розрахунки відбуваються відносно базових даних чи середніх значень, розрахованих за ряд періодів. Після складання індексів за окремими показниками розраховують комбіновані індекси з урахуванням їх частки в загальній сукупності.

З точки зору характеристики фінансового стану підприємств рейтингову оцінку можна поділити на два види:

- а) оцінка кількісних фінансових показників.
- б) оцінка якісних показників.

Рейтинг кількісних показників призначений для оцінки масштабів фінансової діяльності окремих підприємств. Рейтинг якісних показників спрямований на оцінку фінансової стійкості, платоспроможності та кредитоспроможності підприємства за системою показників-індикаторів.

Оптимальне формування та використання фінансових ресурсів підприємства обумовлює його стійкий фінансовий стан, який є найважливішою характеристикою господарської діяльності.

Теорія фінансового аналізу розглядає поняття "стійкий фінансовий стан" не тільки як якісну характеристику, але й як кількісне явище. Такий підхід дозволяє побудувати загальні підстави для створення обґрунтованої методики оцінки стану фінансів підприємства. Але при розгляді цих проблем ми також спостерігаємо термінологічні розбіжності та невизначеність. Наприклад, пишуть про аналіз фінансового стану, аналіз фінансових ресурсів, аналіз

Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності

фінансового становища, аналіз становища фінансів підприємства та ін. Щодо підсумкових показників, то, наприклад, К.В. Ізмайлова говорить про визначення узагальнюючого показника фінансового стану підприємства [2, с. 104] та рейтингу підприємств за критерієм "суми місць" [2, с. 105]. Л.А. Лахтіонова пише про інтегрований показник фінансового стану [3, с. 309], А.Д. Шеремет – про підсумкову рейтингову оцінку [4, с. 179], І.Д. Фаріон – про порівняльний аналіз економічних показників одного підприємства з іншим [5, с. 274].

Якщо спробувати об'єднати ці висловлювання, то можна зробити висновки про те, що мова йде про різні підходи до такої проблеми, як розробка системи показників або одного синтетичного показника, за допомогою якого можна однозначно визначити стан фінансових ресурсів підприємства за деякий період або віднести це підприємство на відповідне місце у традиційному підсумку. Причому слід враховувати, що кожний синтетичний показник - це сума взаємозв'язку з різними чинниками (чинників другого, третього та інших порядків). Кількісне співставлення екстенсивності й інтенсивності економічного розвитку підприємства виявляється в показниках використання фінансових ресурсів. Показниками екстенсивності розвитку є кількісні показники наявності фінансових ресурсів: вартість авансованих засобів виробництва (основних та обігових). Показники інтенсивності розвитку – це якісні показники використання фінансових ресурсів, тобто кількість оборотів обігових коштів, рентабельність власного капіталу і ін.

Кожен автор пропонує свій підхід до розв'язку цієї проблеми. Є і нормативні розробки, наприклад, Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, яка розроблена за ініціативою керівництва Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій (від 23.02.98, №22). В цій Методиці подано схему основних груп показників для визначення інвестиційно привабливих підприємств, яка включає шість груп (рис. 1).

Рис. 1. Основні групи показників для визначення інвестиційно правабливих підприємств

Підрахувавши всі показники по всіх групах було встановлено, що їх є більше двадцяти. При цьому основних параметрів для визначення інтегрального показника інвестиційної привабливості було визначено 13. Перевантаження фінансовими показниками ускладнює збір інформації та її аналіз, хоча автори і передбачають використання обчислювальної техніки. Але для вирішення наших проблем Методики [6 та 7] не зовсім підходять. По-перше, це пов'язано з тим, що і автори [2; 3; 4] і Методики дають різний набір показників та різну термінологію.

По-друге, в чому принципова різниця понять:

- а) "інтегральний показник інвестиційної привабливості підприємства" та
- б) "узагальнюючий показник фінансового стану підприємства"?

Вони розраховуються на підставі однакових фінансових коефіцієнтів.

В даному випадку ми не розглядаємо інвестиційні аспекти діяльності підприємства. Однак спробуємо з'ясувати позицію й аргументи авторів, які займаються узагальнюючими фінансовими показниками та спробуємо визначити наш підхід.

Наприклад, Л.А. Лахтіонова [3, с. 309] пропонує розраховувати аналогічний показник з точки зору віднесення банком підприємства-позичальника залежно від стану платоспроможності, фінансової стійкості до одного з п'яти класів, які характеризують його надійність (табл. 1).

Таблиця 1
Визначення класу підприємства відповідно до рейтингової шкали

Клас	Величина інтегрованого показника	Фактичне значення інтегрованого показника	Коментар
A	Понад 220	x	Підприємство з дуже стійким фінансовим станом
Б	Від 160 до 220	x	Підприємство зі стійким фінансовим станом
В	Від 135 до 160	x	Підприємство має ознаки фінансового напруження
Г	Від 110 до 135	x	Підприємство підвищеної ризику
Д	Менше 110	x	Підприємство з незадовільним фінансовим станом

Для віднесення підприємства-позичальника до того чи іншого класу визначається інтегрований показник його фінансового стану, який розраховується на підставі відповідних коефіцієнтів, їх вагових значень та вагових коефіцієнтів.

В принципі можна користуватись класами та значеннями інтегрованих показників, наведених в табл. 1. Але виникає наступне питання: до якого класу віднести те чи інше підприємство, якщо величина інтегрованого показника у нього буде, наприклад, рівно 165 або 135? Таким чином, можемо стверджувати, що ця таблиця має недоліки:

1. Інтервали ряду розподілу значення інтегрованого показника відкриті.
2. Нерівномірність інтервалів ряду розподілу значення інтегрованого показника.

Крім того, подібна методика містить громіздкі розрахунки, що змусить замислитись практичного працівника над доцільністю її впровадження.

Докладне вивчення цієї та інших варіантів методик і позицій дозволяють відмітити: всі вони мають відносно штучний характер, оскільки і склад коефіцієнтів, і вагові значення з певних міркувань встановлюють або автори, або ж експерти-аналітики.

Розглянемо децю інший підхід. К.В. Ізмайлова вважає, що "оскільки є об'єктивна потреба в постійній актуалізації результатів рейтингу підприємств, методика розрахунку рейтингової оцінки має бути формалізована і запрограмована" [89, с. 101]. З такою точкою зору ніхто не сперечається, але знову постає питання: скільки і яких саме фінансових показників треба для побудови подібної методики та розрахунку рейтингового числа.

Для керівництва підприємством, а також зовнішніх користувачів фінансової інформації, наприклад, кредиторів, інвесторів, значення має можливість рейтингової оцінки стану фінансів підприємства за деякий період або порівняльного аналізу декількох підприємств між собою

Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності

станом на певний період. А.Д. Шеремет [4, с. 186], К.В. Ізмайлова [2, с. 104] для цих цілей пропонують коефіцієнт рейтингової оцінки, який розраховується за відомою формулою:

$$R_i = \sqrt{(1 - x_{1i})^2 + (1 - x_{2i})^2 + \dots + (1 - x_{ni})^2} \quad (1)$$

де R_i – рейтинговий коефіцієнт фінансового стану i -го підприємства;

x_i – співвідношення фінансового коефіцієнта i -го підприємства з максимальним фінансовим коефіцієнтом;

n – кількість фінансових коефіцієнтів, що розраховуються для оцінки фінансового стану i -го підприємства.

На наш погляд, цей коефіцієнт можливо і має певне наукове значення, але для практичного використання він швидше всього не підійде. По-перше, практичним працівникам не відомо, які саме обирати показники; по-друге, виникають загальні відомі труднощі у зборі інформації; по-третє, немас ніякої впевненості, що десь на підприємствах є програмний комплекс INTEGRAL, на який посилається К.В. Ізмайлова.

В цій же роботі К.В. Ізмайлова дає перелік з 27 фінансових показників, розташованих у 6 групах як і в Методиці №22 [6], відмічаючи при цьому: "Наведених у групах показників достатньо для визначення загального інтегрального показника фінансового стану підприємства. У разі потреби, кількість показників можна коригувати.

Експертним оцінюванням визначають вагомість груп показників, а також вагомість показників у групах... Вагомість можна коригувати" [2, с. 103].

Тобто, якщо і кількість показників можна коригувати, і вагомість можна коригувати, і все це залежить від експертного оцінювання, то при відповідному досвіді та фантазії можна запропонувати скільки завгодно можливих варіантів методики розрахунку узагальнюючого показника та рейтингової оцінки фінансового стану підприємства.

Все це дає нам підставу висловити свою точку зору на виявлену проблему:

1. Методика розрахунку узагальнюючого показника фінансових ресурсів повинна розглядати підприємство як об'єкт, який характеризується багато чисельними характеристиками, серед яких можна обрати 5 – 6 найголовніших.

2. Для практичного використання методика повинна мати простий алгоритм розрахунку показників, зрозумілий практичним робітникам.

3. Методика повинна опиратись лише на офіційну публічну звітність.

З урахуванням викладеного, можна сформулювати вимоги, яким повинна відповідати система фінансових коефіцієнтів з точки зору практичного використання для загальної рейтингової оцінки фінансових ресурсів підприємства:

1. За економічним змістом фінансові показники повинні мати односторонню направленість, тобто зростання коефіцієнта вказує на поліпшення фінансового стану підприємства.

2. Фінансові показники повинні бути максимально відомими як науковцям, так і практичним працівникам, крім того, вони повинні бути інформаційними аби надавати уяву про загальну картину фінансових ресурсів підприємства.

3. Всі фінансові коефіцієнти повинні мати точно позначені оптимальні (нормативні) величини, а також межу мінімально задовільного рівня.

4. Ці фінансові коефіцієнти можуть бути розраховані тільки на підставі показників, які знаходяться в формах офіційної річної звітності підприємств.

5. Відібрані фінансові коефіцієнти повинні давати можливість проводити загальну рейтингову оцінку одного підприємства як щорічно, так і за ряд періодів (рейтингова оцінка в часі), а також у порівнянні рейтингових оцінок різних підприємств (рейтингова оцінка у просторі).

Огляд літератури [2; 8; 1; 4], де зустрічаються різні методики розрахунку рейтингових або узагальнюючих показників стану фінансових ресурсів, мають, на нашу думку, певні недоліки: велику кількість показників (до 27) та складність їх розрахунку для практичних

робітників; інколи невизначеність, які саме показники слід використовувати для розрахунку, а також певні межі для коригування.

У літературі, присвяченій цій проблемі, можна побачити, що автори, які пропонують ту чи іншу систему показників для рейтингової оцінки стану фінансових ресурсів, не приділяють разом з тим певної уваги для її обґрунтування.

Спробуємо це зробити. Однак, перш за все, ми відштовхуємося від того, що обґрунтування повинно складатись з двох частин: логічного економічного аналізу та кореляційного аналізу. Причому спочатку проводиться логічний аналіз економічних показників по їх сенсу і змісту, а потім за допомогою математичних операцій встановлюється форма зв'язку та щільність зв'язку серед показників.

Безумовно, теоретичний аналіз суті зв'язку хоча і дуже важливий, однак він лише окреслює особливості форми регресії і не може точно визначити її функціонального виду. До того ж у конкретних умовах часу і простору межі варіації взаємопов'язаних ознак значно вужчі за теоретично можливі.

На нашу думку, слід обмежити число показників (не більше п'яти) та вказати простий точний алгоритм їх розрахунку.

Ми вважаємо, що при побудові методики з обмеженим числом показників можливі два підходи:

1. Перший ґрунтуються на припущеннях, що ми ніби-то абстрагуємося від галузевої специфіки, виду продукції, що виробляє підприємство. Тоді фінансові коефіцієнти розраховуватимуться тільки на підставі показників Балансу і матимуть певні нормативні значення. Це дозволяє використати їх для розрахунку загального рейтингового числа фінансового стану підприємства. Тобто при першому підході можна порівнювати різновідні підприємства.

2. Другий – враховує як особливості галузі, так і окремого підприємства. Тому необхідним є варіант, при якому ми змушені будемо використовувати коефіцієнти, які не мають нормативних значень. Це пояснюється тим, що наприклад, харчова промисловість включає в себе не тільки хлібопекарську галузь, а й ряд інших галузей, і всі підприємства цієї промисловості різняться між собою видами продукції, що виготовляється, обсягами виробництва, формами власності, місцем розташування і ін. Тому другий підхід дозволяє порівнювати між собою лише однорідні підприємства, тобто ті, підприємства які мають схожий асортимент продукції, в яких схожа цінова політика, ринки збути і т.д.

Таким чином, виникає необхідність у розробці двох варіантів методики розрахунку узагальнюючого рейтингового числа фінансового стану підприємств. Перша повинна вдовольняти вимоги першого підходу, друга – відповідно другого підходу.

Для першого варіанту методики, в якому інформаційною базою є Баланс, ми пропонуємо для відібраних коефіцієнтів підібрати такі вагові коефіцієнти, які при повній відповідності фінансових коефіцієнтів їх оптимальним значенням давали б рейтинговий показник фінансового стану рівним 1. Тоді, якщо за результатами проведених розрахунків рейтинговий показник фінансового стану складатиме одиницю, будемо вважати, що фінансовий стан такого підприємства є задовільним. При значеннях показника нижче 1, вважатимемо фінансовий стан незадовільним.

Дослідження теорії та опитування практичних працівників дозволяють нам запропонувати наступну систему показників для визначення рейтингової оцінки:

1. Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами.
2. Коефіцієнт поточної ліквідності.
3. Коефіцієнт фінансової стійкості.
4. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості.
5. Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу (фінансового ризику, левериджу).

Такий вибір показників можна обґрунтувати тим, що перші два показники є ніби індикаторами для Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій. Третій показник є загальним для всіх підприємств і він перегукується з такими показниками, як коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт концентрації позикового капіталу. Четвертий показник характеризує здатність підприємства розраховуватись з усіма контрагентами

Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності

господарської діяльності. Важливість цього показника полягає в тому, що він характеризує не лише наявні фінансові ресурси підприємства, а й свідчить про залежність підприємства від позикового капіталу, а також дає можливість керівникам різних рівнів спостерігати за співвідношенням з позикового і власного капіталу (табл. 2).

На підставі складу показників, їх нормативних значень та підібраних вагових коефіцієнтів можна показати схему розрахунку рейтингового показника (рис. 2).

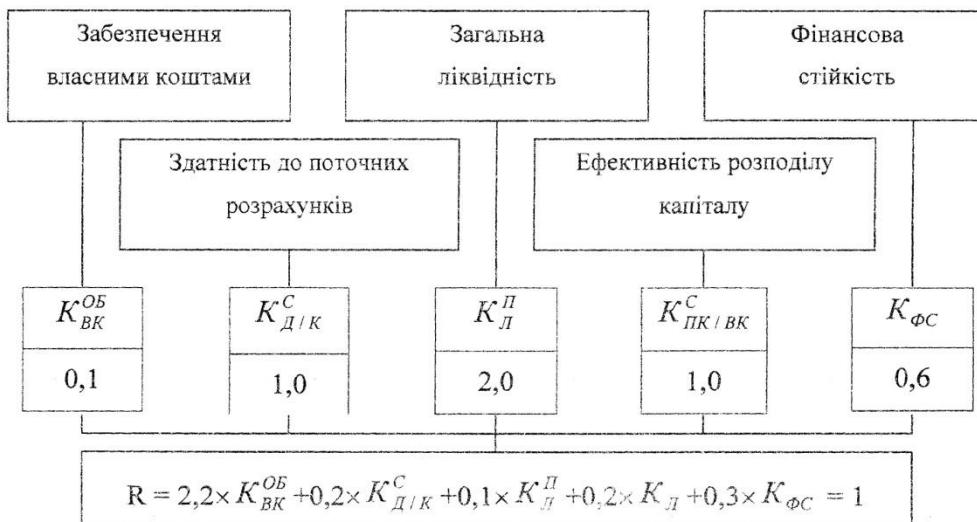

Рис. 2. Схема розрахунку рейтингового показника за методикою першого варіанту

Для другого варіанту методики, в якому інформаційна база представлена Балансом та Звітом про фінансові результати, склад коефіцієнтів змінюється, оскільки тут вже проявляються особливості господарської діяльності підприємств галузі, які виробляють однорідну продукцію. Тому перші три коефіцієнти залишаються без змін, а четвертий і п'ятий показники будуть:

4. Коефіцієнт трансформації (ресурсовіддача), який вказує скільки отримано чистої вірчки від реалізації продукції на одиницю коштів, інвестованих в активи.

5. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості – показує скільки витрат припадає на одиницю позикових коштів.

Оскільки по цих показниках відсутні нормативні або оптимальні значення, для розрахунку рейтингового показника ми пропонуємо брати фактичні значення всіх коефіцієнтів, а величину показника рахувати як суму всіх значень коефіцієнтів (табл. 2).

Відповідно до такого складу показників, схема розрахунку рейтингового показника буде виглядати так, як показано на рис. 3.

Розрахувавши рейтинговий показник по двох аналізованих підприємствах згідно другого варіанту методики, кращим вважатиметься фінансовий стан того підприємства, яке буде мати вищий результатуючий показник.

Провівши логічний аналіз з точки зору економічного сенсу і змісту запропонованих показників дамо цій системі математичне обґрунтування через кореляційний аналіз.

Таблиця 2
Склад показників для першого варіанту методики рейтингової оцінки фінансового
стану підприємства
Інформаційна база: ф. № 1 Баланс

Назва показника	Умовне позначення	Оптимальне значення	Формула для розрахунку
1. Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	K_{BK}^{OB}	>0,1	$\frac{p.380 + p.430 + p.630 - p.080}{p.260}$
2. Коефіцієнт поточної ліквідності	K_L^P	=2	$\frac{p.260}{p.620}$
3. Коефіцієнт фінансової стійкості	K_{FC}	>=0,6	$\frac{p.380 + p.430 + p.480 + p.630}{p.640}$
4. Коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості	$K_{D/K}^C$	=1	$\frac{\sum(p.160 / p.210)}{\sum(p.530 / p.610)}$
5. Коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу (левериджу)	$K_{PK/BK}^C$	<1	$\frac{p.480 + p.620}{p.380 + p.430 + p.630}$

Для проведення розрахунків та отримання необхідних коефіцієнтів регресії було сформовано 2 матриці окремо для першої і для другої методики розрахунку рейтингової оцінки. Причому кожна з матриць містить 12 спостережень (табл. 3).

Залежність між запропонованими фінансовими коефіцієнтами згідно першого варіанту методики має наступний математичний вигляд:

$$Y = f(x_1, x_2, x_3, x_4) \quad (2)$$

де Y – коефіцієнт фінансової стійкості;

x_1 – коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами;

x_2 – коефіцієнт поточної ліквідності;

x_3 – коефіцієнт співвідношення дебіторської і кредиторської заборгованості;

x_4 – коефіцієнт співвідношення позикового і власного капіталу.

Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності

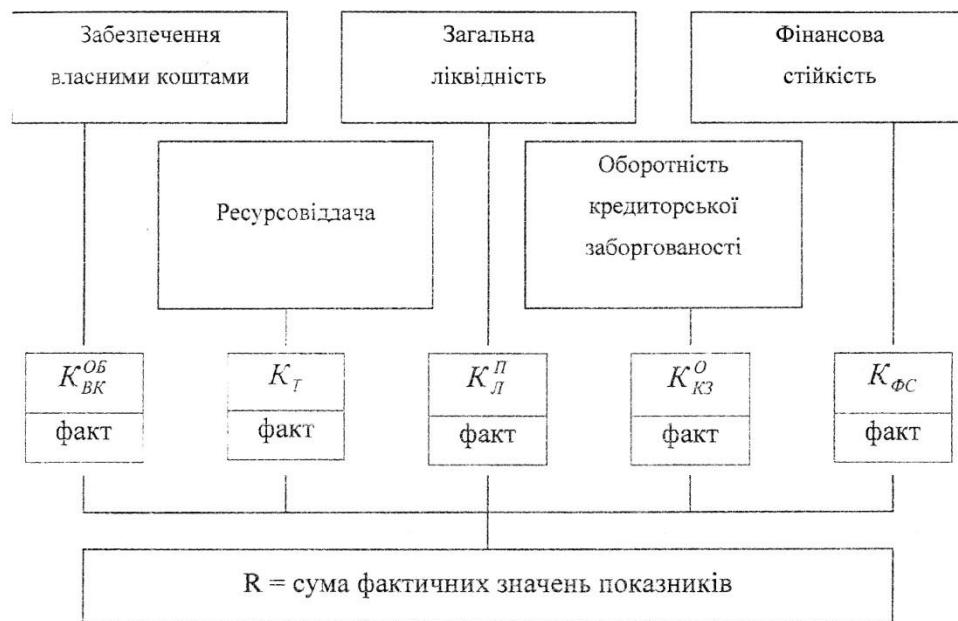

Рис. 3. Схема розрахунку рейтингового показника за методикою другого варіанту

Таблиця 3.

Матриця для проведення кореляційного аналізу згідно першого варіанту методики

№ спостереження	Y	x ₁	x ₂	x ₃	x ₄
1	0,747	-0,128	0,970	0,489	0,385
2	0,721	-0,157	0,945	0,428	0,439
3	0,691	0,169	1,203	0,711	0,448
4	0,625	0,118	0,644	0,379	0,597
5	0,933	0,533	2,131	0,894	0,071
6	0,911	0,604	2,502	1,208	0,097
7	0,943	0,684	3,131	1,147	0,061
8	0,897	0,465	1,850	0,566	0,115
9	0,883	-0,795	0,843	0,178	0,782
10	0,812	-0,973	0,974	0,216	0,803
11	0,754	-0,924	0,933	0,263	0,794
12	0,693	-0,088	0,911	0,071	0,451

Другий варіант методики вимагає сформувати дещо іншу матрицю у зв'язку із застосування іншого набору коефіцієнтів (табл. 4).

Таблиця 4

Матриця для проведення кореляційного аналізу згідно другого варіанту методики

№ спостереження	Y	x ₁	x ₂	x ₃	x ₄
1	0,747	-0,128	0,970	2,972	12,756
2	0,721	-0,157	0,945	3,111	13,335
3	0,691	0,169	1,203	3,799	16,064
4	0,625	0,118	0,644	3,143	11,956
5	0,933	0,533	2,131	2,998	37,432
6	0,911	0,604	2,502	2,671	36,980
7	0,943	0,684	3,131	2,553	33,461
8	0,897	0,465	1,850	2,276	25,996
9	0,883	-0,795	0,843	1,875	8,951
10	0,812	-0,973	0,974	2,014	7,432
11	0,754	-0,924	0,933	1,908	7,044
12	0,693	-0,088	0,911	2,286	9,471

Залежність між фінансовими коефіцієнтами згідно другого варіанту методики буде виглядати наступним чином:

$$Y = f(x_1, x_2, x_3, x_4) \quad (4)$$

де Y – коефіцієнт фінансової стійкості;

x₁ – коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами;

x₂ – коефіцієнт поточної ліквідності;

x₃ – коефіцієнт трансформації (ресурсовіддачі);

x₄ – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості.

Розрахунки оцінки щільності та перевірки істотності кореляційного зв'язку між запропонованими показниками виконувались в режимі “Пакет аналізу” Microsoft Excel 2000.

В результаті проведених розрахунків отримані дані згідно першого варіанту методики можна подати у вигляді табл. 5 та 6.

Таблиця 5

Регресійна статистика

Множинний R	0,894
R-квадрат	0,799
Нормований R-кв	0,684
Стандартна похибка	0,062
Спостереження	12

Дані регресійної статистики вказують на те, що міра щільності кореляційного зв'язку, яка вимірюється за допомогою коефіцієнта детермінації R² становить 0,799, що вказує на прямий достатньо тісний кореляційний зв'язок між запропонованими показниками.

Таблиця 6

Матриця щільності зв'язку аналізованих показників

	Y	x ₁	x ₂	x ₃	x ₄
Y	1				
x ₁	0,331	1			
x ₂	0,781	0,738	1		
x ₃	0,577	0,804	0,894	1	
x ₄	-0,530	-0,942	-0,826	-0,816	1

Інформаційно-аналітичне забезпечення підприємницької діяльності

Багатофакторна кореляція дозволяє оцінити сумарний вплив усіх факторів на результуючий показник. Парна кореляція дозволяє прослідувати взаємозв'язок функції між окремими аргументами. Таким чином, значення парного коефіцієнта кореляції Пірсона 0,331 вказує на прямий слабокорельований зв'язок між коефіцієнтом фінансової стійкості та коефіцієнтом забезпечення оборотних активів власними коштами; значення коефіцієнта 0,781 вказує на достатньо щільний зв'язок між коефіцієнтом поточної ліквідності; величина коефіцієнту 0,577 характеризує середньої щільноти прямий зв'язок між коефіцієнтом фінансової стійкості та коефіцієнтом співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості; наявність коефіцієнту зі значенням -0,530 вказує на зворотній кореляційний зв'язок між коефіцієнтом фінансової стійкості та коефіцієнтом співвідношення позикового і власного капіталу. Однак в цілому дані математичного обґрунтування дозволяють зробити висновки, що запропонована модель показників може бути прийнята для практичного використання.

Згідно другого варіанту методики були отримані наступні результати (табл. 7 та 8).

Таблиця 7

Регресійна статистика

Множинний R	0,945
R-квадрат	0,892
Нормований R-кв	0,831
Стандартна похибка	0,045
Спостереження	12

Дані регресійної статистики для другого варіанту визначають сукупний вплив факторів та щільність їх кореляційного зв'язку у розмірі $R^2 = 0,892$. Таке значення свідчить про прямий тісний зв'язок між аналізованими показниками.

Таблиця 8

Матриця щільності зв'язку аналізованих показників

	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄
Y	1				
X ₁	0,331	1			
X ₂	0,781	0,738	1		
X ₃	-0,373	0,532	0,044	1	
X ₄	0,716	0,853	0,915	0,245	1

Результати парної кореляції дозволяють відмітити, що в цій моделі зв'язок по перших двох коефіцієнтах аналогічний попередній моделі, а значення парного коефіцієнта кореляції Пірсона по третьому коефіцієнту у розмірі -0,373 вказує на обернений кореляційний зв'язок між коефіцієнтом фінансової стійкості та коефіцієнтом трансформації; в той же час значення четвертого коефіцієнту 0,716 свідчить про достатньо тісний прямий кореляційний зв'язок між коефіцієнтом фінансової стійкості та коефіцієнтом оборотності кредиторської заборгованості.

Порівняння математичного обґрунтування по двох варіантах на підставі коефіцієнтів детермінації $R_1^2 = 0,799$ та $R_2^2 = 0,892$ вказує на те, що система показників другого варіанту має більш сильний зв'язок, однак в другому випадку інформаційна база не обмежується лише Балансом, а використовує й інформацію зі Звіту про фінансові результати. Хоча слід нагадати, що для різнохарактерних підприємств з різномірним асортиментом продукції слід користуватись лише інформацією, відображену в Балансі.

Таким чином, проведений логічний економічний аналіз з його математичним обґрунтуванням вказує, що обидва варіанти прийнятні для застосування на практиці.

Дані методики можна використовувати не лише для визначення рейтингу підприємства в просторі при порівнянні різних підприємств (звичайно, відповідно різномірних по першому варіанту методики і однорідних по другому), а й для визначення рейтингового показника в часі

для одного підприємства у різні періоди часу, що дасть змогу оцінити і порівняти діяльність підприємства за різні роки.

Розглянута методика допомагає розмістити підприємства по певних місцях з точки зору стану їх фінансових ресурсів як у просторі, тобто за кожний рік, так і у часі – за період аналітичного дослідження.

Ми сподіваємося, що запропоновані нами методики дозволяють працювати не лише в звичайному режимі, але й режимі експрес-аналізу фінансового стану підприємства, так як в умовах ринкової економіки гасло “гроші – час” залишається актуальним.

Використана література

1. Тиркало Р.І., Щибиволок З.І. Фінансовий аналіз комерційного банку: основи теорії, експрес діагностика, рейтинг. – К.: Слобожанщина, 1999.-236 с.
2. Ізмайлова К.Ф. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. -К.: МАУП, 2000.-152 с.
3. Лахібонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001.- 387 с.
4. Шеремет А.Д., Неганев Е.В. Методика фінансового аналіза. – М.: ИНФРА – М.,1999.-208 с.
5. Фаріон І.Д., Захарків Т.Д. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. – Тернопіль, 2000. – 455 с.
6. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: Затв. наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 23 лютого 1998 р. № 22 // Держ. інформ. бюллетень про приватизацію – 1998. – № 7.
7. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій: затв. Наказом Агенства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 27 червня 1997 р. № 81 . Держ. інформ. бюллетень про приватизацію – 1997. – № 12.
8. Путятіна Л.М. Экономический рейтинг предприятия //Фінанси. – 1992. – С. 9-13.